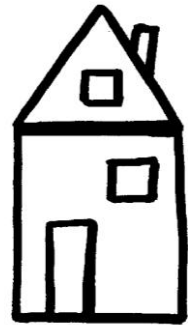

2013

BLIJ

MET WEINIG!

PRAKTIJKPROJECT BEELDENDE THERAPIE
TRAINING VOOR KINDEREN IN ARMOEDE
- *PROCESVERSLAG* -

Praktijkproject

BLIJ met weinig!

Een training voor kinderen die opgroeien in armoede

Procesverslag

Daphne Poppen

Hogeschool Utrecht

Opleiding creatieve therapie beeldend

17-12-2013

Eerste semester periode B

Beoordelaars Jaap Driest en Huub Notermans

Consulent Gemmy Willemars

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Aanleiding	5
1.1 Start	5
1.2 Verkenning onderwerp	5
1.3 Inspiratie	6
1.4 Afstudeerprojecten Hogeschool Utrecht	6
2. Vooronderzoek	7
2.1 Literatuur samenvatting	7
2.2 Marktonderzoek en inventariserend onderzoek	8
2.3 Behoeft	8
3. Inhoud	9
3.1 Productbeschrijving	9
3.2 Doelstelling	9
3.3 Cognitieve gedragstherapie	9
3.4 Beeldende therapie	10
3.5 Zelfbeeld	10
3.6 Doelgroep en veld van belanghebbenden	11
4. Planning en organisatie	12
4.1 Kwaliteitscriteria	12
4.2 Drie segmenten van de creatief therapeut	12
5. Procesbeschrijving	14
5.1 Samenwerking met Saskia van der Bijl	14
5.2 Startfase	14
5.3 Gemaakte keuzes	14
5.4 Afronding	15
5.5 Urenverantwoording	16
6. Evaluatie	18
6.1 Evaluatiegroep	18
6.2 Evaluatieprocedure	18
6.3 Resultaat van de evaluatie	19
6.4 Eigen commentaar op de evaluatie	20
6.5 Conclusie	21
Bijlage 1 Leeg evaluatieformulier	22
Bijlage 2 Samengevoegde evaluatieformulieren	24
Bijlage 3 Opmerkingen in schriftelijke presentatie	31
Geraadpleegde literatuur	35

Inleiding

Dank

Hartelijk dank voor uw interesse in het project BLIJ met weinig! In dit procesverslag kunt u lezen hoe dit afstudeerproject tot stand is gekomen en welke keuzes er in de loop van het proces gemaakt zijn.

Initiatiefnemers voor deze training zijn Daphne van der Ziel en Saskia van der Bijl.

Saskia van der Bijl is gz-psychologe en trainingsacteur en heeft daarnaast een passie voor drama en toneel. Daphne van der Ziel is momenteel 4ejaars studente beeldende therapie aan de Hogeschool Utrecht en hoopt met dit project af te studeren.

Beide zijn enthousiaste, jonge professionals die een hart hebben voor de doelgroep kinderen in armoede.

BLIJ met weinig!

De naam BLIJ met weinig! heeft meerdere invalshoeken en is ontstaan vanuit onze visie op deze training en de doelgroep.

Ten eerste verwijst BLIJ naar de emoties die wij behandelen in de training. Belangrijk onderdeel in de training is hoe gedachten je gevoelens beïnvloeden en hoe je door positieve gedachten ook positiever tegen je situatie aan kunt gaan kijken.

Daarnaast hebben wij een realistische kijk; helaas kunnen wij de leefsituatie van de deelnemende kinderen niet veranderen en blijft het 'met weinig'. Met de kinderen willen wij in de training werken aan hoe zij toch BLIJ met weinig! kunnen zijn. Verder is de naam BLIJ met weinig! een krachtige, korte naam die de lading van de training dekt, prettig is uit te spreken en ook voor kinderen toegankelijk is.

Inhoud training

Kinderen, in de leeftijd van 8-12 jaar, uit gezinnen met een lage sociaal-economische status beleven met lotgenootjes een reeks leuke middagen, waarin zij door middel van cognitieve gedragstherapie en ervaringsgerichte werkvormen werken aan het versterken van hun zelfbeeld en sociale vaardigheden.

1. Aanleiding

1.1 Start

Samen met oud-collega; gz-psychologe en trainingsacteur Saskia van der Bijl ben ik dit afstudeerproject gestart. Vanuit enthousiasme eigen werk te creëren en daarvoor samen een mooi plan te ontwikkelen zijn wij aan de slag gegaan. Uitgangspunt was de krachten van cognitieve therapie, drama en beeldende werkvormen te combineren in een training voor kinderen. Er worden veel trainingen voor kinderen gegeven, al ontbreekt hierin vaak de combinatie van cognitieve therapie en ervaringsgerichte werkvormen.

In dit afstudeerproject heb ik in samenspraak met Saskia van der Bijl de inhoud van de training bepaald. Een beschrijving van onze samenwerking vindt u in hoofdstuk 5.1.

We hebben ons gericht op de doelgroep kinderen van 8 tot 12 jaar, die opgroeien in een gezin met een lage sociaal-economische status. In onze training willen wij ons richten op het versterken van de identiteit van deze kinderen, wat bij kinderen vaak te lijden heeft onder de sociaal-economische status van hun ouders, zo blijkt uit literatuur onderzoek. Visie is deze training daadwerkelijk op te gaan zetten en hiervoor kinderen te werven.

In de huidige economische crisis zijn er veel kinderen in Nederland die in armoede leven en uit onderzoek blijkt dat deze doelgroep komende jaren alleen maar gaat groeien.

Wij willen bereiken dat we een haalbaar, realistisch product op de markt kunnen zetten. Concreet betekent dat, dat we na het ontwikkelen van dit project subsidie willen aanvragen, kinderen willen werven en de training uit willen voeren, onze focus ligt dan in de regio Zwolle.

1.2 Verkenning onderwerp

Vanuit de huidige economische status in Nederland en berichten over armoede en werkloosheid werd onze interesse gewekt in de kinderen van gezinnen die bij de voedselbank komen, niet op vakantie kunnen en vaak in grote financiële problemen terecht zijn gekomen.

Wat doet armoede met een kind? Wat is de sociale status van een kind in de klas, krijgen kinderen daardoor te maken met sociale uitsluiting? Hoe is het gesteld met het zelfbeeld van deze kinderen? Als inleiding en verkenning van ons onderwerp keken wij de volgende documentaire, hierna kregen wij meer visie op deze problematiek en werden wij enthousiast voor deze doelgroep.

Zembla uitzending: 'Mama zijn wij arm?'

Uit recente onderzoeken blijkt dat de armoede, ook onder kinderen, in Nederland alleen maar stijgt. De doelgroep wordt alleen maar groter, en mogelijk ook de bijbehorende problematiek. Een verkenning van de gevolgen van armoede volgde, waaruit bleek dat een deel van deze kinderen ook daadwerkelijk emotioneel belast wordt door de financiële situatie van ouders.

1.3 Inspiratie

Andere informatie die bruikbaar is en bij het vormgeven van onze training van pas kan komen zijn gevonden in de volgende bronnen.

Bekende en evidence based training Rots en Water

<http://www.rotsenwater.nl/>

Kanjertraining

<http://www.kanjertraining.nl/>

Overzicht groepstrainingen voor kinderen, overzichtelijk weergegeven

http://www.entrea.nl/ufc/file2/entrea_sites/patrick/6c3c9bf24298fbf5625ddd2c2b979ec2/pupdf/Kind_jongere_training_gr_oep_Samenvatting.pdf

Over weerbaarheid en oplossingsgerichtheid, trainingen voor kinderen

<http://www.kidz-training.nl/index.html>

Voorbeeld training, uitgeschreven

<http://www.vangorcum.nl/Bestanden/SpelendLeren-hoofdstuk1.pdf>

Voorbeeld initiatief voor kinderen, eigen kracht werkwijze

<http://www.eigen-kracht.nl/nl>

Trainingen voor kinderen in Zwolle

<http://heelbreed.nl/samenlevingsopbouw.php>

Zelfbeeld trainingen voor kinderen, Zwolle

<http://www.vechterweerd.nl/>

1.4 Afstudeerprojecten Hogeschool Utrecht

Verder zijn er enkele vergelijkbare afstudeerprojecten gedaan die mogelijk bruikbaar zijn ter inspiratie. De afstudeerprojecten die zijn gedaan hebben betrekking op beeldende therapie, kinderen of zelfbeeld, maar de combinatie met kinderen die in armoede leven is nog niet gemaakt. Hierdoor ontstaat weer meer inspiratie om te innoveren en de krachten van andere projecten te gebruiken om zelf een goed project op te zetten. Wat betreft de inhoud en verantwoording van het gekozen onderwerp zie hoofdstuk 3.

Gemerden van, A., Hattem van, H., Rensink, S., Segeren, S. (2009) *Zelfwaardering en beeldende vormgeving*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Gerrits, M. (2013) *Spel met beeldende informatiewijzer, voor beeldend therapeuten die werken met kinderen van zes tot en met 12 jaar*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Hontscharenko, J. (2007) *Maatjes plus project: kunstexpress maatjesproject: een kans voor de vaktherapeut*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Smeijsters et al. (2009) *Vaktherapie in de justitiële jeugdinrichtingen en de gesloten jeugdzorg, kaderdocument voor alle vaktherapeuten*. Heerlen: Melos, p/a Hogeschool Zuyd.

Vliet, van M. (2010) *Werkboek groepscrea, voor iedereen die werkt met kinderen in een behandelgroep*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

2. Vooronderzoek

In dit vooronderzoek vindt u de samenvatting van een uitgebreid literatuuronderzoek. Zie de geraadpleegde literatuur voor alle bronnen die bij dit onderzoek betrokken waren.

U kunt hier lezen welke theoretische onderbouwing er gevonden is voor dit project en u vindt achtergrondinformatie omtrent het onderwerp armoede. Tevens is er een deel gewijd aan uitleg over creatieve therapie en het zelfbeeld van kinderen.

2.1 Literatuur samenvatting

Kinderen in armoede

Uit onderzoek is gebleken dat er in het jaar 2012 367.000 kinderen in Nederland in armoede leefden. Volgens de raming zal de armoede bij kinderen sterker oplopen dan gemiddeld en wordt er komende jaren nog een sterke stijging verwacht (SCP, 2011). Volgens de definitie van armoede is er sprake van armoede wanneer iemand gedurende een langere periode niet de middelen heeft om te kunnen beschikken over hetgeen in zijn samenleving minimaal noodzakelijk wordt geacht (van der Zeijden, 2012). Concreet houdt dit in dat kinderen en hun ouders voedsel ontvangen van de voedselbank, kleding van de kledingbank, minder aan sociale activiteiten kunnen deelnemen en vaak geen lid zijn van een sport of hobbyclub.

Door een gebrek aan financiële middelen kunnen ouders en hun kinderen minder deelnemen aan sociale activiteiten, de zogeheten sociale participatie. Wanneer je verminderd kunt participeren is er een grotere kans dat je je ook sociaal uitgesloten voelt. Hierdoor kan het zelfvertrouwen afnemen. Deze neerwaartse spiraal wordt in bijgevoegde figuur weergegeven.

(Arme kant van Nederland, 2013)

Kinderen hebben vaak de wens om ‘erbij te horen’, wat zich kan uiten in dezelfde kleding dragen, mee kunnen doen aan trends en daarnaast ervaren zij in vrijetijdsbesteding hoe het is om deel uit te maken van een groter geheel en leren samen te werken in teams en het opdoen van sociale vaardigheden. Deze ontmoetingen zijn belangrijk voor de ontwikkeling van een sterke sociale identiteit en voor het ontwikkelen van een sterk competentie gevoel (Roest, 2010).

Uit onderzoek (Snel et al., 2001) blijkt dat armoede samenhangt met welbevinden en psychosociale problematiek. Kinderen uit arme gezinnen rapporteren een lager welbevinden en men treft bij hen meer psychosociale problemen aan dan bij niet-arme kinderen. Tevens blijkt uit onderzoek dat kinderen uit materieel gedepriveerde gezinnen vaker regelovertredend gedrag vertonen, wat kan worden opgevat als een tekort aan normatieve integratie (Roest, 2010).

Nederlands onderzoek van professor Maja Dekovic en anderen uit 1997 laat zien dat er een verband is tussen armoede en het vaker hebben van psychosociale problemen. Het gaat zowel om internaliserend – naar binnen gekeerd – probleemgedrag, zoals angst, depressie, sociale teruggetrokkenheid en psychosomatische symptomen, als om externaliserend – naar buiten gericht – probleemgedrag, zoals ongehoorzaamheid, agressie, regelovertreding en hyperactiviteit (NJI, 2013).

Uit onderzoek (Kinderombudsman, 2013) blijkt dat kinderen zelf aangeven dat ze emotioneel belast worden door de zorgen die hun ouders hebben, ze voelen zich buitengesloten, schamen zich en voelen

zich onzeker onzeker over de situatie. Ze voelen zich ongerust en machteloos ten opzichte van de problemen die hun ouders hebben.

Verder is opvallend dat bijna de helft van de kinderen maar af en toe met zijn of haar ouders over de situatie praat. Slechts een enkeling praat op school openlijk over de armoede die hij of zij thuis ervaart. Pesten is een belangrijke reden om de thuissituatie op school stil te houden, wat ongeveer de helft van de geïnterviewde kinderen wel eens heeft meegemaakt. Armoede blijft voor de kinderen en hun omgeving een taboeonderwerp. In het onderzoek geven kinderen zelf het belang aan vaker over dit onderwerp met anderen te praten. Volgens de kinderen kan de gemeente hierin een faciliterende rol spelen, en zo het isolement doorbreken.

2.2 Marktonderzoek en inventariserend onderzoek

Piep zei de muis

Een training die het meest vergelijkbaar is met onze visie, is de training ‘Piep zei de muis’, ontwikkeld door het Trimbos instituut in samenwerking met diverse GGZ-instellingen. Deze preventieve interventie is ontwikkeld in 2006 en is bedoeld voor kinderen van ouders met psychosociale, psychische en verslavingsproblemen van 4-7 jaar uit achterstandswijken die extra steun kunnen gebruiken (Trimbos, 2013)

Effecten uit dit onderzoek zijn dat na inzet van de interventie bij de deelnemende kinderen een toename van pro sociaal gedrag was te zien en een afname in de emotionele problemen van kinderen. Ouders ervaren drie maanden na afloop van de interventie gemiddeld minder problemen met hun kinderen, met de opvoeding en met de steun en communicatie, in de interventie wordt gebruik gemaakt van intensieve ouderbegeleiding.

De auteurs geven niet aan waarom niet is gekozen voor een interventie voor de leeftijd 8-12 jaar, en richten zich specifiek op de leeftijd 4-7 jaar. Een belangrijke aanbeveling die naar aanleiding van het onderzoek naar voren komt is de volgende, die wij wellicht kunnen gebruiken in onze training (Trimbos, 2013).

“Het is aan te bevelen om de kinderen bij de aanvang van iedere bijeenkomst te vragen hoe het met ze gaat. Dat zouden ze bijvoorbeeld kunnen invullen op een eenvoudige vijfpunts-schaal met vijf smileys van zeer treurig tot zeer blij. Dat biedt de gelegenheid om vanuit directe feedback van het kind te volgen hoe het kind zich ontwikkelt binnen PIEP, en omgaat met de situatie in het gezin en daarbuiten. Momenteel wordt de beoordeling door het kind niet systematisch bijgehouden. Dat zou goede aanknopingspunten bieden voor evaluatie en toekomstig onderzoek.”

2.3 Behoeft

In dit project betreft het onze eigen behoefte om deze training vorm te geven voor deze doelgroep. Na marktonderzoek is gebleken dat er veel trainingen (sociale vaardigheid, assertiviteit, zelfbeeld) voor kinderen op de markt zijn, maar nog niet gericht op kinderen uit gezinnen met een lage sociaal economische status, terwijl kinderen uit deze doelgroep het lotgenotencontact aangeven als gemis (Kinderombudsman, 2013). Door middel van een evaluatiegroep zullen wij feedback verzamelen uit het praktijkveld om onze training te verstevigen.

3. Inhoud

3.1 Productbeschrijving

Kinderen, in de leeftijd van 8-12 jaar, uit gezinnen met een lage sociaal-economische status beleven met lotgenootjes een reeks leuke middagen, waarin zij door middel van cognitieve therapie en ervaringsgerichte werkvormen werken aan het versterken van hun zelfbeeld en sociale vaardigheden.

Het te ontwikkelen product wordt een uitgewerkte trainingsmodule, met theorie en werkvormen, gericht op het versterken van de identiteit van de kinderen uit deze doelgroep. De training zal zich met name richten op de gevolgen op kinderen door de lage sociaal-economische status en in eerste instantie niet op andere mogelijke psychische stoornissen of problematiek.

In deze training wordt gebruik gemaakt van componenten uit de cognitieve gedragstherapie en drama en beeldende werkvorm. De training wordt gegeven door een gz-psychologe en een vaktherapeut beeldend, te weten Saskia van der Bijl en Daphne Poppen. De training zal zo'n 6 keer gegeven worden en 1,5 uur per keer duren. De financiering hiervoor zal op termijn aangevraagd worden bij een subsidiefonds.

3.2 Doelstelling

Kinderen, in de leeftijd van 8-12 jaar, uit gezinnen met een lage sociaal-economische status beleven met lotgenoten een zestal leuke middagen, waarin zij door middel van cognitieve therapie en ervaringsgerichte werkvormen werken aan het versterken van hun zelfbeeld.

3.3 Cognitieve gedragstherapie

Er wordt in deze training bewust gekozen voor de combinatie van elementen uit de cognitieve gedragstherapie en ervaringsgerichte werkvormen. Cognitieve gedragstherapie is momenteel de meest evidence based therapievorm in de kinder- en jeugdpsychiatrie bij angst en stemmingstoornissen, zoals te zien is in de ggz richtlijn (Trimbos, 2013).

Cognitieve gedragstherapie (CGT)

Een cognitieve gedragstherapie van depressieve stoornissen kan uit de volgende componenten bestaan (McCarthy, 2007):

psycho-educatie (informatie over depressie en rationale voor het ontstaan van de klachten en de behandeling ervan), haalbare doelen stellen (grotere doelen vertalen naar realistische, korte termijn doelen),

zelfmonitoren (registreren van de eigen stemming, activiteiten en gedachten),

activering (plannen van frequente, plezierige activiteiten),

verbeteren van sociale vaardigheden en communicatievaardigheden (verbeteren en stimuleren van sociaal gedrag), ontspanningsvaardigheden, cognitieve herstructurering (identificeren en veranderen van onrealistische negatieve gedachten over zichzelf, anderen en gebeurtenissen),

rollenspel en probleemoplossende vaardigheden (het leren creëren van oplossingen voor een problemen via brainstormen, kiezen, uitproberen en evalueren).

Een behandeling neemt doorgaans 12-16 zittingen in beslag. De effectiviteit van cognitieve gedragstherapie bij depressieve kinderen en adolescenten is veelvuldig onderzocht en CGT komt in de meta-analyses naar voren als een effectieve behandeling. De grootte van het effect verschilt nogal eens, maar is altijd significant groter dan 0. CGT bleek effectiever dan een wachtlijst (zie Weisz, 2006), alleen ontspanningsoefeningen (bijvoorbeeld Kahn et al., 1990; Wood et al., 1996), non-directieve steunende gesprekken (bijvoorbeeld Brent, 1997) of een gezinsinterventie (Brent, 1997).

3.4 Beeldende therapie

Zoals in bovenstaande uitleg naar voren komt is ook activering en rollenspel belangrijk bij cognitieve gedragstherapie. Door met kinderen te oefenen in de training kunnen zij theorie direct in praktijk brengen en beter integreren en generaliseren naar het dagelijks leven. Wat betreft creatieve therapie (NJI, 2013):

Creatieve therapie, wat werkt?

Creatieve therapie is een veelgebruikte methode bij allerlei problemen en stoornissen. Desondanks is er relatief weinig onderzoek naar gedaan en is het beschikbare onderzoek vaak van matige kwaliteit. Wel zijn de eerste resultaten hoopgevend en lijkt creatieve therapie een bruikbare en effectieve methode om problemen en stoornissen bij jeugdigen te verminderen. In het bijzonder geldt dit voor muziektherapie als middel om bij jeugdigen met autisme communicatievaardigheden te verbeteren en sociaal gedrag te stimuleren, en voor dramatherapie in het verminderen van angstig, depressief en teruggetrokken gedrag.

Beeldende therapie

De beeldend therapeut ondersteunt de cliënt met behulp van beeldend materiaal om emoties tot uitdrukking te brengen, conflicten weer te geven, de eigen mogelijkheden te ontdekken, sociaal contact te stimuleren en nieuw gedrag te ontwikkelen. In de beeldende variant van creatieve therapie zijn teken- en schildermateriaal en klei de belangrijkste middelen waarvan de hulpverlener gebruik maakt.

Volgens Wertheim-Cahen (1994 in Smeijsters, 2008) zijn er vier aspecten die vrije beeldende expressie tot iets therapeutisch maken: het doen en ervaren, het resultaat daarvan, de betekenisgeving aan dat resultaat en de relatie tussen de cliënt, het werkstuk en de therapeut. De therapeut leert zijn cliënten op een beeldende manier uit te drukken wat met woorden niet of onvoldoende mogelijk is. Afhankelijk van de problemen of risico's waaraan gewerkt wordt, kan de therapeut zich richten op 'structureren, ontdekken, acceptatie of verwerking' (Smeijsters, 2008).

De leeftijdscategorie 8-12 jaar is gekozen omdat in deze ontwikkelingsfase het zelfbeeld van de kinderen ontwikkelt en kinderen hun eigen identiteit gaan vergelijken met klasgenootjes en vriendjes. Tevens zou deze training eventueel als preventie kunnen dienen voor grotere problematiek in de puberteit zoals depressie en gedragsproblematiek.

3.5 Zelfbeeld

Een inspiratie bron voor onze training is het boek 'Negatief zelfbeeld' van Manja de Neef (gedragstherapeut, psychotherapeut en klinisch psycholoog), geschreven voor volwassenen met een negatief zelfbeeld, maar met praktische tips die heel bruikbaar zouden kunnen zijn in onze training. Over de opbouw van het zelfbeeld het volgende (de Neef, 2010):

Wat is een zelfbeeld?

Zoals het woord al zegt: het is het beeld dat je van jezelf hebt gevormd in de loop van je leven, en daar zitten twee kanten aan. Aan de ene kant wat je over jezelf 'weet': je kenmerken, je talenten, je kwaliteiten, je capaciteiten en je eigenaardigheden. En aan de andere kant hoe je jezelf beoordeelt als persoon. Verstand en gevoel zou je kunnen zeggen. Maar zo simpel is het niet. Bij verstand denken we al snel aan bewuste gedachten en redeneringen. De kennis over jezelf is echter grotendeels onbewust. En bovendien gaat het niet alleen om gedachten, maar ook om beelden en herinneringen aan wat je deed en hoe je reageerde. Je hebt heel wat kennis over jezelf verzameld, die op een ingenieuze manier geordend is. Ik kom daar nog op terug. Zonder dat je je daar bewust van bent, heeft zo'n ordening een behoorlijke invloed op wat je wel en niet waarneemt en dus op de nieuwe kennis die erbij komt. In het geval van een negatief zelfbeeld komt er vooral negatieve informatie door. Een 'oneerlijke' gang van zaken zou je kunnen zeggen.

Belangrijk voor onze training is de vraag hoe kinderen tegen zichzelf aankijken naar aanleiding van een lage sociaal economische status. Dat er problemen kunnen liggen in het ontwikkelen van een gezonde identiteit bij het opgroeien in een gezin met een lage sociaal-economische status blijkt uit literatuuronderzoek, dit vindt u verderop in dit plan van aanpak. Daarnaast is de component van het samen delen belangrijk, aangezien kinderen zelf aangeven (de Kinderombudsman, 2013) met schaamte over dit onderwerp te praten.

Onze doelstelling is driedig.

De kinderen:

- doen lotgenotencontact op;
- versterken hun identiteit wat zich uit in hun zelfbeeld en sociale vaardigheden en
- leren om te gaan met de middelen die ze hebben en leren de situatie te accepteren.

3.6 Doelgroep en veld van belanghebbenden

Doelgroep voor de training zijn kinderen (8-12 jaar) uit gezinnen met een lage sociaal-economische status. Daarbij zijn ouders/verzorgers van groot belang om mee te werken aan deze training. Ouders moeten bereid zijn hun kinderen van en naar de training te brengen en bereidwillig ten opzichte van de training staan.

Scholen, voedsel- en kledingbanken, familie en omgeving, huisartsen en andere instanties die betrokken zijn bij deze kinderen kunnen gezien worden als verwante doelgroep, aangezien zij de kinderen aan kunnen melden voor de training en eerder de kinderen in beeld krijgen.

Daarnaast zijn voedselbank, de kledingbank, GGD, GGZ, gemeente en jeugdzorg belangrijke zakenpartners waarvoor ons project aantrekkelijk moet zijn. Voor subsidie zijn verschillende fondsen van belang, ook daar zal onze documentatie op gericht zijn.

4. Planning en organisatie

4.1 Kwaliteitscriteria

Volgende kwaliteitscriteria wil ik stellen aan dit project:

- HBO-kwaliteitseisen afstudeerproject (Hogeschool Utrecht, 2013);
- Project werkt door in de drie segmenten van de creatief therapeut te weten;
segment 1. behandelen van cliënten,
segment 2. werken in en vanuit een arbeidsomgeving,
segment 3. werken aan professionaliteit en professionalisering;
- Plan van aanpak en project voorleggen aan evaluatiegroep en vervolgens evalueren;
- Door middel van literatuur keuzes verantwoorden;
- Overzichtelijke en heldere einddocumentatie;
- Verzorgde lay-out, aansprekend, fris en zakelijk te gebruiken;
- Bijeenkomsten per stuk beschreven, met theorie en werkvormen;
- Onderdelen van de einddocumentatie zijn bruikbaar voor andere doeleinden zoals mogelijk een ondernemingsplan voor de Kamer van Koophandel of aanvraag voor een subsidie;
- Training heeft een laagdrempelig, preventief, therapeutisch karakter;
- Aantrekkelijke mondelinge en schriftelijke presentatie voor evaluatiegroep, collega's en geïnteresseerden.

4.2 Drie segmenten van de creatief therapeut

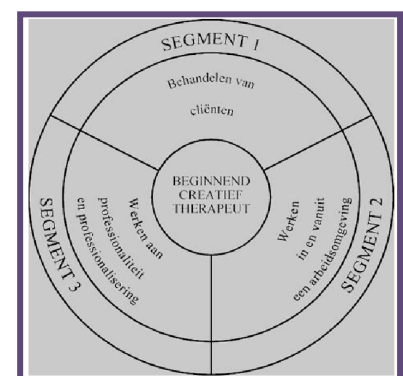
De drie segmenten van de creatief therapeut zijn een houvast en leidraad voor de taken van een creatief therapeut. Aan de hand van de drie segmenten (Hogeschool Utrecht, 2013) zal ik omschrijven hoe dit project in het vakgebied van de creatieve therapie past.

SEGMENT 1

De taken van de beginnende beroepsbeoefenaar als werker: behandeling van cliënten/cliëntsystemen:

Er is een onderscheid gemaakt in subsegmenten, die het verloop van een creatief therapeutisch proces weerspiegelen:

- 1.1 voorbereiden
- 1.2 kennismaken en observeren
- 1.3 diagnosticeren en indiceren
- 1.4 opstellen van een behandelplan
- 1.5 behandelen
- 1.6 afronden en evalueren

(Hogeschool Utrecht, 2013)

In onze training zullen we een relatief kort behandelingstraject volgen, waar bijvoorbeeld diagnosticeren geen rol speelt. Omdat de training laagdrempelig wordt en eerder gericht op preventie dan op probleemgericht werken, zullen we niet dieper ingaan op dieper gelegen problematiek. Dit

omdat wij niet verwachten, dat als deze problematiek er is, deze problematiek niet te kunnen behandelen, waarna wij andere hulp zullen aanraden. Echter, in onze training zal het wel gaan om behandelen, het versterken van de identiteit is daarbij een belangrijk doel.

SEGMENT 2

De taken van de beginnende beroepsbeoefenaar als medewerker: werken in en vanuit een arbeidsomgeving als collega, teamlid, lid van een multidisciplinair team, samenwerkingspartner, vertegenwoordiger van een instelling.

Saskia van der Bijl en ik, Daphne Poppen, zullen als samenwerkingspartners optreden in onze eigen arbeidsomgeving. Door ervaringen in de psychiatrie kunnen wij zelfstandig werken en mochten er vragen ontstaan omtrent de doelgroep hebben wij beiden een breed netwerk, binnen en buiten de ggz, waaruit wij kunnen putten.

SEGMENT 3

De taken van de beginnende beroepsbeoefenaar als vertegenwoordiger van de beroepsgroep: werken aan professionaliteit en professionalisering. In dit segment worden twee subsegmenten onderscheiden:

- 3.1 het zichzelf ontwikkelen in het beroep. Dit omvat het 'eigen meesterschap': leervermogen, reflecteren op het eigen handelen en het 'managen' van de eigen loopbaan;
- 3.2 het bijdragen aan de ontwikkeling van het beroep. Voor een beginnend beroepsbeoefenaar betekent het dat hij leert om systematisch gegevens te verzamelen en ervaringen van mensen te onderzoeken. Hij leert deze te analyseren en leert de grenzen van het beroep te verkennen en eroverheen te kijken. Ten slotte leert hij in beginsel hoe hij op deze basis kan bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het beroep.

Ik denk dat onze focus ligt in dit derde segment; het ontwikkelen van een training voegt iets toe aan de ontwikkeling van het beroep en de eigen loopbaan. Voor ons beiden ligt hierin een grote uitdaging en ons enthousiasme.

5. Procesbeschrijving

5.1 Samenwerking met Saskia van der Bijl

Saskia van der Bijl is GZ-psychologe bij Eleos, waar ik in het vorige semester mijn therapiestage mocht lopen, daarnaast is zij trainingsacteur.

Samen kwamen we op het idee samen een training op te zetten, buiten ons werk om, als zelfstandigen. Dit konden we mooi combineren met mijn afstuderen en zo ontstond een plan om samen te werken. Met name het brainstormen, richting uitzetten voor een doelgroep en vormgeven van de grote lijnen van de training hebben we samen gedaan.

Als afstudeerproject heb ik de theoretische en praktische invulling van de training op me genomen. Ik heb voor- en marktonderzoek gedaan, literatuur gelezen en de inhoud en layout van de training ontworpen en theoretisch onderbouwd. Tijdens het proces heb ik Saskia gevraagd mee te lezen en haar feedback op het ontwerp te geven, voordat ik deze aan de evaluatiegroep presenteerde.

In de nabije toekomst willen we proberen deze training op de markt te brengen en uit te voeren.

Daarvoor hebben we een mogelijke netwerkpartner bij de gemeente Zwolle bezocht en heb ik een netwerkbijeenkomst bezocht.

Ik ben Saskia zeer dankbaar voor haar meedenken en helpen ontwikkelen van dit project. Het samen kunnen brainstormen en ontwikkelen, leverde veel voeding en energie op voor het project.

In mijn urenverantwoording (5.5) kunt u een onderbouwing van deze samenwerking en mijn gedane inspanning vinden.

5.2 Startfase

Het startproces was waarschijnlijk wel de lastigste fase van dit traject. We waren erg breed georiënteerd en wilden een training ontwikkelen, maar concreter was het idee nog niet. Na een aantal brainstormsessies kwamen we wat meer tot een keuze en werd het idee geboren.

In deze startfase waren belangrijke uitgangspunten: het combineren van cognitieve gedragstherapie en beeldende therapie, zelfstandig ontwikkelen en ondernemen en de doelgroep kinderen en/of jongeren.

5.3 Gemaakte keuzes

Gedacht vanuit de actualiteit van crisis, werkloosheid en stijgende armoede kwamen we op de doelgroep kinderen die opgroeien in armoede. Na literatuuronderzoek bleek dat deze doelgroep ook psychische last ervaart van opgroeien in armoede. Er is veel aandacht voor de materiale tekorten die kinderen kunnen hebben, waarvoor dan ook allerlei fondsen bestaan. Uit marktonderzoek blijkt dat er weinig tot geen interventies op de markt zijn gericht op het psychisch welbevinden van deze doelgroep. Dit bracht ons tot onze keuze voor deze training.

We hebben beide ervaring met het werken met groepen en hebben samen in mijn stagejaar een therapiegroepsaanbod voor jongeren gedraaid. Dit bracht ons tot een groepstherapie, we zien hier zelf de werkzame elementen van en wilden dit graag inzetten.

Onze voorkeur voor ervaringsgerichte werkvormen komt voort uit onze eerdere samenwerking hiermee en onze eigen passie voor beeldend werken en spelwerkvormen.

De inhoud van de training hebben we samengesteld vanuit onze eigen kennis en ervaring en door

middel van inspiratie uit de creatieve therapie en de cognitieve gedragstherapie. We hebben daarbij ook goed gekeken naar al bestaande trainingen, maar vooral onze eigen keuzes gemaakt. Zo vonden wij het belangrijk de training laagdrempelig te houden en daarom te kiezen voor een aanbod van zes keer. Dit in tegenstelling tot veel trainingen waar een aanbod van zo'n 10 middagen regulier is. Uiteraard is dit dan ook een methodische keuze, wellicht kan in een langer traject de groep meer binding met elkaar ervaren en dergelijke. Wij hebben juist gekozen voor het laagdrempelige karakter van de training, de doelgroep en hun ouders/verzorgers moeten gestimuleerd worden zich in te zetten voor de training, wat waarschijnlijk beter lukt bij een kortere periode. Daarbij past onze doelstelling ook in zes bijeenkomsten en kan er een hele slag geslagen worden in deze bijeenkomsten op het gebied van zelfbeeld, delen met lotgenoten en positieve gedachten ontwikkelen.

We willen in deze training werken op basis van positieve gedachten en niet op basis van problematiek. Daarbij is er een basis empowerment in onze houding en contact met de kinderen en hun netwerk. De keuze voor het belichten van positieve gedachten komt daaruit voort. Beiden hebben wij ervaring met het werken met tieners met veel negatieve gedachten. Het leek ons mooi om deze cognitieve theorie al aan te bieden aan jongere kinderen, in de hoop dat zij deze gedachten zich eigen maken en meenemen in hun puberteit.

Samenwerking met scholen en instanties is een vereiste voor onze training. Door middel van instanties waar de doelgroep al bekend kan zijn, kunnen wij mogelijk deelnemers werven voor de training. We hebben al contact gezocht met mogelijke netwerkpartners en tot nu toe wordt er positief gereageerd op de inhoud van onze training. Wij willen om de kosten te dekken de trainingen plaats laten vinden op een school of wijkcentrum in een buurt waar veel kinderen wonen die naar de training komen. De school hoeft de training in die zin niet aan te bieden, dit doen wij, maar speelt alleen een faciliterende rol, wij zouden alleen een lokaal gebruiken.

5.4 Afronding

Wat voor mij het meest leerzaam en interessant was in dit traject, was dat het onze wens is deze training echt uit te gaan voeren. Hierdoor werd dit meer dan ooit 'mijn' project en was het van groot belang deze training zo te ontwikkelen dat deze echt uitgevoerd kan gaan worden. Eerder in de opleiding was alles fictief en kun je vrijuit fantaseren en bedenken, zonder dat de uitvoerbaarheid echt getest wordt. Dit maakte dat ik extra gemotiveerd ben geweest en alles uit mij zelf haalde in dit traject.

Met name de afrondende fase vond ik erg leuk, het ontwikkelen en beschrijven van de inhoud was leuk om te doen. Ik merkte dat ik goed ingelezen was en dat puzzelstukjes dan op zijn plek gaan vallen. Ook de aandacht voor de lay-out en presentatie aan de evaluatiegroep vond ik een belangrijke fase waar ik veel aandacht aan heb besteed.

Het evaluatieproces heb ik als zeer waardevol ervaren en maakte mijn product tot een sterker product. De afronding en procedure in het evaluatieproces leest u in hoofdstuk 6.

5.5 Urenverantwoording

Wk	Project fase	Activiteiten	Nodig/wie	Uren
36	Start school	Handleidingen lezen Introductiecolleges volgen en opstarten Overleg Saskia, start project	Handleidingen intranet Docenten Saskia	2 uur 4 uur 5 uur 11
37	Oriëntatie en start	Oriëntatie project Telefonisch/mail contact Saskia Begin stappenplan/planning Kader project afbakenen en eisen goed doornemen	Google Saskia Ik Studiehandleiding	5 uur 1 uur 6 uur 4 uur 16
38	Oriëntatie en start	Oriëntatie project, onderwerp gaan versmallen Vergelijkingsmateriaal draaiboeken zoeken en lezen Documentaires en nieuwsberichten kijken Overleg Saskia Afbakening project en onderwerp	Internet/scholen bellen behoefte Internet/mediatheek Internet Saskia Ik	15 uur 15 uur 6 uur 3 uur 5 uur 44
39	Vooronderzoek en plan van aanpak	Overleg Saskia vastleggen onderwerp Bronnenstudie Plan van aanpak schrijven	Saskia Internet/mediatheek Ik, studiehandleiding	3 uur 10 uur 16 uur 29
	Vooronderzoek en plan van aanpak	Consult en mailcontact Telefonisch/mail contact Saskia Literatuur onderzoek zelfbeeld/armoede Plan van aanpak aanpassen Contacten zoeken voor evaluatiegroep	Gemmy Willemars Saskia Internet/mediatheek Ik Ik	4 uur 1 uur 20 uur 10 uur 8 uur 43
41	Uitvoering	Literatuur onderzoek gericht op zelfbeeld Literatuur onderzoek afronden Evaluatiegroep verzamelen, uitnodigen Overleg Saskia – inhoud training Plan van aanpak afgerond Contact met intervisiegroep Zoeken naar armoede beleid gemeente Zwolle, stukken lezen Contact GGD omtrent armoedebeleid	Ik Ik Adressen Saskia Ik Lisanne en Sanne Ik, internet Mail	10 uur 10 uur 5 uur 3 uur 3 uur 2 uur 6 uur 1 uur 40
42	Uitvoering	Telefonisch/mail contact Saskia Evaluatiegroep contact, beantwoorden e-mails en uitnodigen Opdrachten draaiboek uitzoeken en verzamelen Plan van aanpak doorsturen naar evaluatiegroep Evaluatiegroep compleet maken	Saskia Adresgroep Mediatheek, internet en eigen verzamelingen Evaluatiegroep Ik, evaluatiegroep	1 uur 5 uur 25 uur 5 uur 2 uur 38
43	Uitvoering	Overleg Saskia, inhoud en opdrachten bespreken en indelen Contact met intervisiegroep Uitzoeken inhoud, beschrijven inhoud Contact houden met evaluatiegroep Contact met Johan Groothedde, Gemeente Zwolle	Saskia Lisanne en Sanne Opdrachten, literatuur Mail Mail	3 uur 2 uur 25 uur 2 uur 1 uur 33
44	Uitvoering	Telefonisch/mail contact Saskia Verantwoording Lay-out inhoud en opdrachten draaiboek Contact houden met evaluatiegroep	Saskia Opdrachten, literatuur Ik Mail	1 uur 25 uur 5 uur 1 uur 32
45	Uitvoering Einddocumentatie schrijven	Telefonisch/mail contact Saskia Lay Out ontwerp Beschrijven en verantwoorden inhoud, afmaken Doorsturen inhoud naar Saskia, feedback verwerken Contact met intervisiegroep	Saskia Internet, computer, tekenmateriaal Computer, literatuur Ik Lisanne en Sanne	1 uur 5 uur 15 uur 5 uur 2 uur 28
46	Presentatie	Puntjes op de I: draaiboek en plan van aanpak Feedback vragen Gemmy, plus verwerken Evaluatie opstellen voor evaluatiegroep Presentatie aan evaluatiegroep Telefonisch/mail contact Saskia Samenvattend paper maken voor gemeente	Ik Gemmy Ik Evaluatiegroep Saskia Ik	10 uur 2 uur 6 uur 2 uur 1 uur 4 uur 25
47	Evaluatie	Evaluatie door evaluatiegroep, onderhouden contacten Overleg Saskia Afspraak Gemeente Zwolle met Johan Groothedde Netwerkbijeenkomst <i>Zwolle Armoedevrij!</i>	Evaluatiegroep Saskia Johan, Saskia, ik Johan, ik	6 uur 1 uur 3 uur 5 uur 15
48	Einddocumentatie (her)schrijven	Contact met intervisiegroep Telefonisch/mail contact Saskia	Lisanne en Sanne Saskia	2 uur 1 uur

		Procesverslag maken Mailcontacten netwerkbijeenkomst onderhouden	Ik Ik	20 uur 3 uur 26
49	Einddocumentatie (her)schrijven	Telefonisch/mail contact Saskia Verwerken feedback Evaluatiegroep Laatste punten bewerken, lay-out check enz. Procesverslag afmaken	Saskia Ik Ik Ik	1 uur 15 uur 10 uur 5 uur 31
50	Reserve week	Verwerken feedback Evaluatiegroep Laatste puntjes Printen en inbinden einddocumentatie	Ik Ik Multicopy enz.	10 uur 5 uur 5 uur 20
51	Inleverweek	17 december voor 12:00 Inleveren Einddocumentatie	Hardcopy 2 keer Uploaden inleverbieb HBO-kennisbank	
52		<i>Kerstvakantie</i>		
1		<i>Kerstvakantie</i>		
2				431 uur
3		Herkansing 14 januari voor 12:00	Hardcopy 2 keer Uploaden inleverbieb HBO-kennisbank	

6. Evaluatie

6.1 Evaluatiegroep

De evaluatiegroep bestaat uit 3 beeldend therapeuten, 1 socioloog en een docente uit het speciaal onderwijs die werkzaam is met de doelgroep uit mijn project, ik stel ze graag aan u voor.

Anke Aberson – Leerkracht Voortgezet Speciaal Onderwijs Zeer Moeilijk Lerenden

docent beeldende vormgeving en jarenlange ervaring als groepsleerkracht op Voortgezet Speciaal Onderwijs de Twijn te Zwolle, omschrijft functie als docent en hulpverlener in één, doelgroep van de school zijn veel kinderen uit gezinnen met een lage sociaal economische status.

Jolanda de Jonge – Vaktherapeut beeldend

zelfstandig vaktherapeut beeldend bij Studi-jo Actief, ervaring in GGZ als beeldend therapeut en als zelfstandig ondernemer, ziet kinderen uit doelgroep in praktijk, werkzaam regio Zwolle.

Henk Poppen – Hbo-docent, onderzoeker, socioloog.

docent, onderzoeker, coach, socioloog, werkveld sociaal cultureel werk, werkzaam aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, kennis van doelgroep en cumulatie van factoren voor lage sociaal economische status.

Nicole Querido – Beeldend therapeut bij praktijk Querido

zelfstandig beeldend therapeut bij praktijk Querido te Hilversum, veel kennis van beeldende therapie en opbouw van modules en werkvormen.

Merel Wehrmeijer – Jongerenwerker en beeldend therapeut

zelfstandig beeldend therapeut bij Meme's World, zet meerdere disciplines in in begeleiding, ervaring in coaching van doelgroep met een lage sociaal economische status, richt zich graag op het positieve en denkt in oplossingen.

6.2 Evaluatieprocedure

In mijn evaluatiegroep ging ik op zoek naar enthousiaste, betrokken professionals. Deze heb ik gevonden in bovenstaande evaluatiegroepsleden. Met name de binding met beeldende therapie of met de doelgroep vond ik belangrijk. De groepsleden hadden of beide bindingen of één van beiden, wat ik als waardevol ervaren heb in mijn evaluatieprocedure.

Het opstarten van de evaluatieprocedure had wat voeten in aarde, zoals bekend bij veel studenten.

Na uitnodiging en kennismaking met mijn doelgroep heb ik hen gevraagd te vertellen wat hun link was met deze doelgroep en/of beeldende therapie. Dit gaf voor mij een goed beeld wat zij voor mij konden betekenen. Daarbij heb ik geprobeerd hen zoveel mogelijk in te lichten wat de procedure was, veel genoemd argument om niet deel te nemen was tijdgebrek, waardoor ik mijn verwachtingen direct duidelijk heb overgebracht. Gelukkig waren deze evaluatiegroepsleden bereid mij van dienst te zijn bij de evaluatie.

Bij presentatie van de einddocumentatie stuurde ik mijn evaluatiegroep de documenten in pdf-bestand en daarbij een evaluatieformulier. Ik heb de evaluatiegroepsleden per item een evaluatievraag voorgelegd zodat ik de antwoorden hiervan naast elkaar kon leggen. Daarbij heb ik hen gevraagd opmerkingen te plaatsen in het bestand wanneer zij deze hadden. Ook hier heb ik veel respons op gekregen, waar ik dankbaar gebruik van gemaakt heb.

Het lege evaluatieformulier vindt u in bijlage 1.

Verder heb ik de antwoorden op mijn evaluatievragen samengevoegd in bijlage 2.

En de opmerkingen welke ik in de tekst vond heb ik samengevoegd in bijlage 3.

6.3 Resultaat van de evaluatie

Per deelvraag in het evaluatieformulier vindt u hier een samenvatting van de opmerkingen die de evaluatiegroepsleden geplaatst hebben.

Over-all beeld

Over het algemeen wordt dit product als positief ontvangen, de evaluatiegroep heeft een goede eerste indruk van het draaiboek en de verantwoording. Er wordt genoemd dat men enthousiast wordt en het een gebruiksvriendelijk product is.

Doelgroepbeschrijving

Wat betreft de doelgroep omschrijving, wordt de doelgroep als zodanig herkend door hen die ervaring hebben met deze doelgroep. Een evaluatiegroepslid noemt graag de definitie van een lage sociaal economische status terug te zien in de beschrijving.

Doel en werkwijze

Het doel en de werkwijze wordt als helder gelezen. Enkele vraag die hierover gesteld werd is hoe het contact met de ouders vorm krijgt in de training. Dit zal ik helderder beschrijven in zowel draaiboek als verantwoording.

Theoretische onderbouwing

Wat betreft de theoretische onderbouwing zijn de meningen in de evaluatiegroep verdeeld. Drie evaluatiegroepsleden geven terug dat de theoretische onderbouwing helder, duidelijk en zonder onnodige uitwijdingen is. Twee evaluatiegroepsleden vragen om meer onderbouwing, wat betreft: sociaal economische status, gedragsmoeilijkheden, multi-problematiek en niet-Nederlanders. Naar aanleiding hiervan heb ik besloten meerdere onderdelen van mijn plan van aanpak terug te laten komen in mijn theoretische onderbouwing waardoor deze nog uitgebreider wordt.

Vormgeving

De evaluatiegroep is eensgezind wat betreft de vormgeving. Opgeruimd, leesbaar, duidelijk en strak worden als opmerkingen genoemd. Enkelvragen om extra illustratie, anderen vinden zonder illustraties prettig.

Als opmerking noemt Henk Poppen dat het citeren niet volgens APA-norm is gebeurd, dit heb ik uiteraard grondig nagekeken en verbeterd.

Werkvormen

De werkvormen worden positief beoordeeld en als waardevol voor de doelgroep gezien. Wel werden enkele tips gegeven om de opdrachten nog meer beeldend te maken. Er wordt bijvoorbeeld genoemd dat schrijven beter kan worden vervangen door tekenen, wat ik van harte heb meegenomen in mijn draaiboek en veranderd heb. Verder noemt Henk Poppen de toevoeging van film of foto's bij diverse werkvorm. Dit betreft niet mijn voorkeur, wanneer het fysieke werk kan worden bewaard, kan dit meer van waarde zijn voor het kind dan een foto.

Kansen

De leden van de evaluatiegroep zijn positief over de kansen voor dit project in het werkveld van het sociaal werk. Er wordt gedacht vanuit de actualiteit waarbij groeiende armoede, veranderende zorg en een integrale aanpak worden genoemd.

Sterke punten

Ten eerste wordt als sterk punt de combinatie cognitief en beeldend werken vaak genoemd. Het product wordt omschreven als duidelijk, helder en gebruiksklaar. Enkele leden van de evaluatiegroep noemen dat dit project zo in praktijk kan worden gebracht en sporen hier ook toe aan.

Verbeterpunten

De verbeterpunten zijn heel divers en niet eenzijdig. Er wordt meerdere keren in de opmerkingen benoemd of de training al in de praktijk is getest. Enkele evaluatiegroepsleden (Aberson, Poppen, Werhmeijer) noemen dat in de praktijk contact met kinderen en hun ouders kan tegenvallen en het sterk de vraag is hoe dit uitpakt.

Het beschreven contact in de draaiboek en de verantwoording is optimistisch opgezet, in de evaluatie wordt aangeraden een try-out te draaien en dan te kijken hoe het contact het beste aangepakt kan worden.

Behoefte

De vraag of de training in een behoefte kan voorzien van de doelgroep is een lastige vraag. Anke Aberson noemt dat de training kan voorzien in bewuste en onbewuste behoeftes. Merel Wehrmeijer noemt dat de kinderen zelfvertrouwen kunnen opdoen in de training, met name door het lotgenotencontact. Daarentegen noemt Nicole Querido of kinderen dit lotgenotencontact juist wel fijn vinden en er daarmee geen kans op stigmatisering is. Ook Henk Poppen benoemt het woord 'lotgenoten' liever te verwijderen, in verband met kans op stigmatisering.

Dit laatste blijkt niet uit het onderzoek van de Kinderombudsman (Kinderombudsman, 2013), waardoor de keuze is gemaakt voor deze training voor lotgenotencontact en mogelijk iets kan toevoegen aan het proces voor de doelgroep. Het woord lotgenoten geeft aan dat de kinderen in dezelfde situatie opgroeien.

Aanbevelingen

Met name A. Aberson doet praktische aanbevelingen, omtrent de inhoud van de training. Verder werden door alle evaluatiegroepsleden in de tekst ook aanbevelingen voor onderdelen van de training gedaan, deze vindt u terug in bijlage 3.

Door vier evaluatiegroepsleden wordt de aanbeveling gedaan dit project in praktijk te brengen. Verder noemt Henk Poppen bij de overige opmerkingen dat de combinatie van een beeldend en cognitief therapeut beter beschreven kan worden.

6.4 Eigen commentaar op de evaluatie

Ik ben zeer vereerd met zoveel positieve feedback. De opmerkingen en verbeterpunten die geplaatst werden zie ik als waardevol, aangezien veel punten in mijn blinde vlek waren beland. Ik zie hierin het nut van de evaluatiegroep en denk dat na aanpassing dit project sterker en vollediger is geworden. Na presentatie aan de evaluatiegroep heb ik de volgende opmerkingen en aanbevelingen verwerkt en aangepast:

Lay-out/eerste indruk

- Colofon aangepast en duidelijker onderwijsorganisatie en dergelijke beschreven
- APA-norm verfijnd en officieel gemaakt
- Jolanda de Jonge noemt een paper te maken voor partijen die geïnteresseerd zijn, deze was al gemaakt en inmiddels verstuurd naar diverse partijen.

Verantwoording/doelgroepbeschrijving

- De definitie van een lage sociaal economische status toegevoegd en beschrijving van armoede verfijnd
- Het contact met ouders verduidelijkt, met name in het draaiboek door 'voorafgaand aan de training' toe te voegen
- Volgorde van onderdelen in verantwoording behouden, ondanks vraag van Henk Poppen. Deze volgorde is gebruikelijk in een methode of behandelaanbod, deze behouden.

Werkvormen

- Opdracht *Dit ben ik* (lichaamsomtrek): instructie aangepast, zodat meer keuzevrijheid bij de kinderen ligt.
- Opdracht *Binnenkant*: meer beeldend gemaakt door te laten tekenen, ipv. emoties opschrijven. _____

- Henk Poppen noemt een aantal keer het gebruik van video en foto's in werkvormen. Dit betreft niet mijn voorkeur, omdat hiermee de waarde van het fysieke beeldend werkstuk er wat af gaat. Daarbij is fotografie en video altijd lastig in groepen met privacy, waardoor ik dit niet zou willen toepassen.

Toekomst

- Er wordt een aantal keer genoemd dat deze training potentie zou hebben om in praktijk te worden gebracht en voor subsidie in aanmerking zou kunnen komen, hier wordt aan gewerkt.
- Henk Poppen vraagt om prijsstelling, dit heb ik bewust achterwege gelaten in dit praktijkproject, omdat dit de opdracht voor het afstuderen overstijgt en veel tijd zou kosten, dit staat voor de toekomst op de planning.
- Onder andere Nicole Querido vraagt om de praktijk, hoe werkt de training in de praktijk? Hier kan ik nog geen antwoord op geven en zal via een try-out moeten worden bepaald.
- De vraag van Henk Poppen om gedragsmoeilijkheden in de training meer te beschrijven, heb ik niet opgenomen. In de doelgroepbeschrijving heb ik mijns inziens al veel verantwoord en beschreven van het werken met deze doelgroep. Multi-problematiek, niet-nederlanders en gedragsproblematiek zullen hierbij ook aan de orde zijn. Door de benoemde kennis en ervaring worden de begeleiders geacht hier productief mee om te gaan en een werkbare sfeer te creëren in de training.

6.5 Conclusie

De evaluatie is verwerkt en de einddocumentatie is zo goed als klaar. Ik ben zeer tevreden over de aanbevelingen en feedback die ik gekregen heb. Hierdoor heb ik mijn product kunnen optimaliseren en mijn blinde vlekken ontdekt. Belangrijke vraag is hoe deze training in de praktijk gaat uitwerken, ik hoop van harte dit in de toekomst te mogen gaan ondervinden.

Bijlage 1

Leeg evaluatieformulier voor evaluatiegroep bij presentatie

Naam:	
Functie:	

Wat is uw eerste indruk van dit project en de producten die hieruit voortgekomen zijn?
<i>antwoord</i>

Wat vindt u van de doelgroepbeschrijving, past deze naar uw mening bij de betreffende doelgroep?
<i>antwoord</i>

Is het u duidelijk wat het doel en de werkwijze van de training is?
<i>antwoord</i>

Wat vindt u van de theoretische onderbouwing die in de verantwoording wordt gegeven? Is er voldoende onderbouwd en duidelijk gemaakt welke keuzes zijn gemaakt voor dit project?
<i>antwoord</i>

Wat vindt u van de vormgeving van het product? Draagt de vormgeving bij aan het doel van dit project?
<i>antwoord</i>

Hoe kijkt u aan tegen de gekozen werkvormen in het draaiboek? Zouden deze helpend kunnen zijn voor de gestelde doelen voor kinderen in armoede?
<i>antwoord</i>

Ziet u kansen in het sociaal werk voor dit project?
<i>antwoord</i>

Na het lezen van de producten, het draaiboek en de verantwoording, welke sterke punten ziet u in dit project?
<i>antwoord</i>

Na het lezen van de producten, het draaiboek en de verantwoording, welke verbeterpunten ziet u in dit project?

antwoord

Denkt u dat dit project in een behoefte kan voorzien voor de doelgroep?

antwoord

Welke aanbevelingen heeft u voor dit project?

antwoord

Zijn er overige opmerkingen? Dan hoor ik deze graag.

antwoord

Bijlage 2 - Samengevoegde evaluatieformulieren

Naam:	Anke Aberson
Functie:	Leerkracht Voortgezet Speciaal Onderwijs Zeer Moeilijk Lerenden
Naam:	Henk Poppen
Functie:	HBO-docent, onderzoeker, socioloog
Naam:	Jolanda de Jonge
Functie:	Vaktherapeut beeldend
Naam:	Merel Wehrmeijer – Stegeman
Functie:	Jongerenwerker en beeldend therapeut
Naam:	Nicole Querido
Functie:	Beeldend therapeut bij Praktijk Querido

Wat is uw eerste indruk van dit project en de producten die hieruit voortgekomen zijn?
Anke Aberson: <i>Duidelijk, weinig poespas, een training met een helder haalbaar doel voor ogen. Een gebruiksklaar en gebruiksvriendelijk product.</i>
Henk Poppen: <i>Voorblad: moet je wellicht een organisatie opnemen. Wie of vanuit welke organisatie doet dit? Wie zijn Saskia en Daphne? Of op pag 2 erbij zetten. Ik vind het een erg aansprekende titel, fris, leuk, maar mis een kader of organisatie die dit aanbiedt.</i>
Jolanda de Jonge: <i>Tof! Duidelijk materiaal en uitgebreide verantwoording en beschrijving.</i>
Merel Wehrmeijer: <i>Het ziet er goed uit. Ik word er enthousiast van.</i>
Nicole Querido: <i>Helder, duidelijk</i>

at vindt u van de doelgroepbeschrijving, past deze naar uw mening bij de betreffende doelgroep?
Anke Aberson: <i>De doelgroep wordt duidelijk en goed onderbouwt omschreven.</i>
Henk Poppen: <i>Geef ook definitie van SES aan.</i>
Jolanda de Jonge:

Goede doelgroepbeschrijving, naar mijn idee passend. (kanttekening zou kunnen zijn dat ‘wat door de samenleving minimaal noodzakelijk wordt geacht’, niet per definitie aansluit bij wat ook wordt genoemd als bijv. steun van voedselbank, etc.)

Merel Wehrmeijer:
Ja. Het is sluitend. Ik herken veel van de beschrijving.

Nicole Querido:
Ik heb geen ervaring met deze doelgroep

Is het u duidelijk wat het doel en de werkwijze van de training is?

Anke Aberson:
Ja, zoals ik al schreef de werkwijze is heel helder en de daarbij passende haalbare doelen ook.

Henk Poppen:
Ja, maar in draaiboek komen niet alle punten uit verantwoording terug. Bv kontakt met ouders.

Jolanda de Jonge:
Ja duidelijk omschreven in de doelstelling van de module.

Merel Wehrmeijer:
Dit is duidelijk aangegeven.

Nicole Querido:
Ja

Wat vindt u van de theoretische onderbouwing die in de verantwoording wordt gegeven? Is er voldoende onderbouwd en duidelijk gemaakt welke keuzes zijn gemaakt voor dit project?

Anke Aberson:
Keuzes en theoretische onderbouwing zijn zeer goed verantwoord, overal wordt aangegeven waar informatie vandaan komt, ik lees geen aannames of gissingen, maar statements gebaseerd op onderzoeken.

Henk Poppen:
*Ja, alleen volgorde zou ik anders doen: doelstelling bv veel eerder. Maar vooral: hoe kom je aan de kids, hoe includeer je ze? Dat is beperkt. Wel met gedragsbeperkingen etc, maar dan nog: hoe sluit je deze kids uit? En als 1 zo’n kid in groep vriendjes zit dan niet meedoen? Ook vind ik SES en gedragsmoeilijkheden beperkt aangestipt. M.i. heb je aan deze doelgroep je handen, juist vanwege Multi problematiek.
Nergens las ik iets over niet-Nederlanders. Maw: je begripshantering armoede lage SES en kids vind ik beperkt. Had wat mij betreft breder gemogen.*

Jolanda de Jonge:
Naar mijn idee wel. Zelfbeeld, groepsaanbod, ed duidelijk omschreven.

Merel Wehrmeijer: <i>Dit zou nog uitgebreider kunnen. Graag zou ik nog meer onderbouwing zien.</i>
Nicole Querido: <i>Ja, helder beschreven zonder onnodige uitwijdingen.</i>

Wat vindt u van de vormgeving van het product? Draagt de vormgeving bij aan het doel van dit project?
Anke Aberson: <i>Mooi clean, makkelijk leesbaar, goede lay-out, geen overbodige afbeeldingen, het straalt een bepaalde opgeruimdheid uit.</i>
Henk Poppen: <i>Sterk punt! Kompliment. Eea is keurig opgeschreven, m.i. geen enkele taalfout. Wel kleine verwijsfoutjes: bij een opsomming hoort een : en geen ;. Eenb opsomming sluit je per regel af met ; Echter citeren zou m.i. overal anders moeten, niet met voetnoten, maar officieel volgens APA richtlijn.</i>
Jolanda de Jonge: <i>Strakke lay-out. Sober, naar mijn idee daardoor passend bij het doel/de doelgroep, maar niet saai!</i>
Merel Wehrmeijer: <i>Dit ziet er goed uit. De werkvormen zijn voor kinderen duidelijk.</i>
Nicole Querido: <i>Vormgeving past bij product, simpel en eenvoudig, eventueel paar illustraties toevoegen</i>

Hoe kijkt u aan tegen de gekozen werkvormen in het draaiboek? Zouden deze helpend kunnen zijn voor de gestelde doelen voor kinderen in armoede?
Anke Aberson: <i>Er zitten een paar hele mooie werkvormen bij. Het plus-doesje en de lichaamsomtrek met verdieping, mooie simpele en effectieve werkvormen als het kind er voor open staat.</i>
Henk Poppen: <i>Ja, denk ik wel! Alhoewel je m.i. meer met beeld zou kunnen doen. Laat ze b.v. mbv camar ipv opschrijven een filmpje maken over sommige eigenschappen. Dan heb je gelijk materiaal voor eindfilm, die ze thuis kunnen laten zien. Alhoewel ik me sterk afvraag of pa en moe geïnteresseerd hierin zijn. Als ze al thuis zijn..</i>
Jolanda de Jonge: <i>Denk zeker dat deze helpend zijn voor de doelgroep. Door de werkvormen denk ik dat het voor de kids meer inzichtelijk wordt wat er aan uitleg wordt gegeven. Mooie combi!</i>
Merel Wehmeijer: <i>Deze werkvormen zijn duidelijk, helder en overzichtelijk. Ik denk dat het de verdieping kan brengen voor de kinderen.</i>

Nicole Querido:

Werkvormen lijken goed aan te sluiten bij de gestelde doelen, al ervaring opgedaan in de praktijk?

Ziet u kansen in het sociaal werk voor dit project?

Anke Aberson:

Ja!

Henk Poppen:

Ja, ik zie kansen, mits dit vanuit een integrale aanpak wordt gedaan. Dat betekent, dat verschillende professionals met elkaar opwerken aan verschillende aspecten. Dus niet alleen aan zelfbeeld etc, maar bv. ook aan leefstijl werken.

Jolanda de Jonge:

In de nieuwe structuren die gaan komen met veranderingen in de zorg, lijkt het mij een mooie module. De lijnen naar de gemeente (moeten) korter worden, met deze module zou je rechtstreeks gemeenten kunnen benaderen en een inventarisatie kunnen maken waar de module het beste kan worden aangeboden.

Merel Wehrmeijer:

Ik weet niet hoe vernieuwend het is. Ik denk dat het heel goed is om hier met kinderen over te praten en wat mee te doen.

Nicole Querido:

Armoede is een actueel onderwerp (o.a. de noodzaak van de voedselbank) in deze crisistijd, project maakt kans bij gemeente om voor subsidie in aanmerking te komen denk ik.

Na het lezen van de producten, het draaiboek en de verantwoording, welke sterke punten ziet u in dit project?

Anke Aberson:

Het laat jonge kinderen op een bijzondere manier naar zichzelf en hun situatie kijken. En plant wellicht een zaadje voor verdere persoonlijke ontwikkeling, wat hen een andere, positieve kijk op de toekomst kan geven.

Ik vind het een sterk neergezet, goed onderbouwd, gebruiksklaar en gebruiksvriendelijk project.

Volgens mij kan het zo in de praktijk gebracht worden!

De aandacht die er wordt besteed aan de rol en professionele houding van de begeleiders vind ik zeer goed en onmisbaar!

Henk Poppen:

Wat kost me dit als ik jullie zou inhuren? Hoeveel groepen op jaarbasis? Samenwerken met andere instellingen?

Jolanda de Jonge:

Duidelijk omschreven, goede aansluiting bij de veranderingen in de huidige stand van zaken in de zorg. Denk ook goede omschrijving voor mensen binnen de gemeenten om te zien wat er voor aanbod kan komen.

Merel Wehrmeijer:

De combinatie van beeldende therapie en cognitieve therapie vind ik heel sterk. Door de beeldende opdrachten kan er een stuk verdieping ontstaan wat waarschijnlijk kan zorgen dat de kinderen beter zullen begrijpen en voelen wat er wordt bedoeld.

Nicole Querido:

Combinatie van cognitief en beeldend werken is sterk.

Na het lezen van de producten, het draaiboek en de verantwoording, welke verbeterpunten ziet u in dit project?

Anke Aberson:

Het aanslaan van het project is volgens mij zeer groepsafhankelijk. Dit kan positief uitpakken, maar ook zorgen dat het mislukt.

Henk Poppen:

*Bredere verantwoording armoede, SES en leeftijdsgroep.
Kontakt met ouders
Ander materiaal: beeld. Daar zijn m.i. deze kids erg op gericht.*

Jolanda de Jonge:

Wellicht nog specifiek (korte versie op max 2 A4) beschrijven voor een snelle benadering aan gemeenten. Als ze interesse hebben, in gesprek gaan over de mogelijkheden voor/van het aanbod.

Merel Wehrmeijer:

De communicatie met de ouders. Dit lijkt heel optimistisch, maar zal in de praktijk heel lastig zijn. Ik zou uitgaan van het feit dat je niks hoeft te verwachten van de ouders.

Nicole Querido:

/

Denkt u dat dit project in een behoefte kan voorzien voor de doelgroep?

Anke Aberson:

Ik denk dat in de praktijk blijkt dat de behoeftes van de doelgroep sterk zullen verschillen. Dus ik vind het lastig hier antwoord op te geven. Ik denk wel dat het project een aantal bewuste en onbewuste behoeftes aanstipt.

Henk Poppen:

Ja, denk ik wel. Daarom moet je doen aan prijsstelling, maar ook nadenken over organisatie van waaruit je dit aanbied.

Jolanda de Jonge:

Ja

Merel Wehrmeijer:

Ik denk dat dit kan zorgen voor een stuk zelfvertrouwen bij de kinderen. Vooral om met lotgenoten in contact te komen.

Nicole Querido:

Is er iets bekend of kinderen het wel fijn vinden om dit met alleen maar lotgenoten te delen ivm de kans op stigmatisering?

Welke aanbevelingen heeft u voor dit project?

Anke Aberson:

Kijk nog eens kritisch naar de tijdsplanning van de bijeenkomsten.

Denk ook na over nazorg. In hoeverre is dit nodig? Misschien een terugkommoment o.i.d. Hoe geef je dit vorm?

Ik vind competitieve spellen zoals tikkertje niet passend voor een training als dit. Ook een spel waarbij je een partner moet kiezen zou ik vermijden.

Ouders zijn in voorbereiding en nazorg een belangrijke factor. In het plan wordt hier niet uitgebreid bij stil gestaan, maar ik denk dat dit ook aandacht behoeft; hoe krijg je ouders mee? Hoe houd je ze op de hoogte? Hoe laat je ze de kinderen ondersteunen? Welke rol zie je voor de ouders?

Een bekende locatie zoals een school is niet voor ieder kind een fijne locatie. Wees je daar bewust van.

Het is een project wat echt in de praktijk moet worden gebracht om het daarna nog meer te kunnen fine tunen.

Henk Poppen:

Eerst nagaan in welke gemeente veel armoede voorkomt (via CBS), dan verschillende gemeenten aanschrijven. Dan startsubisie vragen om verder uit te werken.

Via kvk heb je projekt in Zwolle IkStartSmart!

Jolande de Jonge:

Niet in de kast laten liggen, maar mee aan de slag gaan! 😊

Merel Wehrmeijer:

Bepaalde opdrachten nog beeldender te maken.

Nicole Querido:

Hebben jullie de werkvormen uitgetprobeerd bij de doelgroep, zo ja wat zijn jullie bevindingen? Dat zou ik een zinvolle aanvulling vinden.

Zijn er overige opmerkingen? Dan hoor ik deze graag.

Anke Aberson:

Zie boven, alles in één.

Henk Poppen:

Beschrijf beter jullie (m.i. erg sterke) unieke kombi van jullie twee.

Jolanda de Jonge:

Succes met de laatste loodjes!

Merel Wehrmeijer:

<i>Het ziet er goed uit!</i>
Nicole Querido: /

Bijlage 3 – Opmerkingen in schriftelijke presentatie

Opmerkingen bijgevoegd in de schriftelijke presentatie van het draaiboek

Pag.	Onderdeel	Door	Opmerkingen
4	BLIJ met weinig!	Henk	<i>Ik vind het een erg leuke titel!</i>
4	Inhoud training	Henk	<i>Hoe includeer je de kinderen? Wat is een grens?</i>
5	Middag 1	Henk	<i>Je ploft gelijk prg in. M.i. eerst iets zeggen over</i> - armoede - SES - kinderen - leeftijdsgroep - problemen - training - cognitieve therapie <i>Maak maw een trechter, zodat je de lezer meeneemt</i>
5	Middag 1	Henk	<i>ga je de deuren langs? Hoe komen ze bij jullie? Verwijzing ga je uit van homogene groep? Wat doe je als je als leider erg uitgetoetst wordt?</i> <i>Lage SES kan ook kleine crimineeltjes betekenen..</i> <i>waarom gelijk LOT genoten? Ervaren zij een probleem?</i>
6	Binnenkomst en welkom (Afspraken)	Merel	<i>Wat ook een effectieve kan zijn voor als start is de kinderen zelf de 'regels' op te laten stellen. Hierdoor voelen ze waarschijnlijk meer binding met de afspraken.</i>
		Jolanda	<i>De bijbehorende regels zou je nog wat 'losser' kunnen laten, door ook te noemen dat zelf genoemde richtlijnen/regels van de kids ook worden meegenomen. Vaak komen kinderen wel met 'goede regels' wanneer ze daar naar gevraagd worden. Maar weet niet of je dit ook zo met de kids benoemd, of dat je ze in de training zelf naar gaat vragen?</i>
		Henk	<i>Fysiek? Niet vechten...</i>
7	Beeldende werkvorm 'huizen in de straat'	Merel	<i>Leuke start! Waarom kies je voor oliepastelkrijt?</i>
		Henk	<i>Wat doe je na afloop met de tekeningen? Foto maken en mailen oid...</i>
8	Gesprekswerkvorm 'Denkwolk'	Henk	<i>Hoe leid je dit in? Waarom niet beginnen met rijkdom?</i>
8	Werkblad 'Lastige dingen lijst'	Henk	<i>lage SES: moeite met schrijven? Waarom niet mbv. audio? foto's, later verwerken in klein filmpje met muziek eronder.</i>
10	Werkblad 'Lastige dingen lijst'	Merel	<i>Je kan ook een aparte invuloefening maken met schalen. Als je dit de eerste keer laat invullen en er de laatste keer weer laat invullen, kan je kijken of er verschil is. Door het beeldend te maken zien de kinderen dit ook, dit kan extra stimulerend werken.</i>
		Henk	<i>Maak eventueel foto, print die op het LDL uit en geef dan het lijstje aab kind.</i> <i>Lastig schrijven, denk ik. Nummer eventueel</i>
10	- "Deze dingen vind ik lastige aan weinig geld hebben thuis"	Henk	<i>Ingewikkelde zin, wat wil je zeggen</i>
11	Zelfbeeld, 2 ^e middag	Henk	<i>Wat doe je als de 2^e keer nieuwe kids erbij zijn?</i>
11	Zelfbeeld	Henk	<i>ga uit van beperkingen in zelfperceptie</i>

12	Eigenschappen spelletje	Henk	<i>je vraagt nogal wat denk ik van kids op die leeftijd</i>
12	Theorie over plus en mingedachten	Henk	<i>gezicht is spiegel van de ziel, non-verbale communicatie. Mi. geen ezelsbruggetje.</i>
13	Beeldende werkvorm 'Dit ben ik'	Jolanda	<i>Bij de beeldende werkvorm 'dit ben ik' noem je dat de kids elkaar kunnen gaan omtrekken of de begeleider. Ik zou het, voor een tweede les, nog wat laagdrempeliger maken door te noemen dat ze zichzelf levensgroot mogen gaan tekenen. En dat ze bijvoorbeeld zichzelf dan ook kunnen gaan omtrekken, of iemand daar voor vragen om bij ze te gaan doen. Dan is het op uitnodiging van henzelf of ze daar gebruik van maken. Lees verder dat het alleen om de omtrek gaat..... Dan lijkt staand werken idd minder lastig. Bij het vervolg van de binnenkant heb je het over opschrijven van gevoelens. Om dit wellicht meer beeldend te maken ;-)</i> <i>Kan je ook denken aan de gevoelscirkel en aan de kids vragen welke kleuren ze vinden passen bij de gevoelens, die ze dan vervolgens op de plek waar ze gevoeld worden inkleuren.</i>
		Henk	<i>Bij lage SES? Pas op met stigmatiserende voorbeelden. Misschien ontstaat dan het idee van: dat kan ik toch niet..</i>
		Henk	<i>Foto's. Bewaren levert toch maar troep op.</i>
14	Werkvorm 'Plus-doos'	Merel	<i>Als afsluitende opdracht/huiswerkopdracht zouden de kinderen elke avond voor het slapen een tekening/tekst kunnen schrijven waar ze blij mee waren die dag. Op die manier trainen de kinderen zichzelf naar het positieve van de dag te kijken.</i>
		Henk	<i>erg leuk hoor!!</i>
16	Spelwerkvorm 'Boos als een olifant'	Henk	<i>Wat doe je als kid gaat flippen tijdens gek doen?</i>
16	Uitleg en theorie over gevoelens	Anke	<i>Voor de volledigheid; noem de vier basisemoties</i>
17	Beeldende werkvorm 'Binnenkant'	Anke	<i>Mooie opdracht!</i>
		Merel	<i>Misschien kunnen de kinderen er ook een tekening van maken. Of de woorden op een bepaalde manier schrijven die bij de emotie passen. Op die manier voeg je het beeldende element meer toe.</i>
		Henk	<i>Kan een kid dit onder woorden brengen?</i>
19	Praten over gedachten en gevoelens	Henk	<i>Zijn dit de issues in gezinnen met lage SES? Denk ook aan scheiding etc.</i>
20	Beeldende werkvorm 'Emotieklok'	Henk	<i>Pa en moe zien ze aankomen.. De appel valt niet ver van de boom he..</i>
20	Spelwerkvorm 'Bankje in het park'	Henk	<i>Let op dat je mogelijk ook met buitenlandse kids zit, die de taal niet machtig zijn.</i>
21	Ontspanningsoefening	Henk	<i>Oeps, je vraagt veel van concentratievermogen hoor.</i>
25	Rollenspel	Henk	<i>Je eist ook nogal wat van jezelf als trainer.</i>
26	Gesprekswerkvorm 'Tip-lijst'	Merel	<i>Goed idee!</i>
		Henk	<i>Mi. werkt dit niet bij lage SES kids.. zijn niet gericht op lijstje, papier etc</i>
28	Laatste middag	Henk	<i>Heb je presentie bijgehouden? Kan dmv foto op A4, die aan de</i>

			<i>wand hangt. Als bv. kid ziek is kan hij er toch een beetje bij zijn. Of chronisch ziek kind erbij betrekken door Skype verbinding.</i>
29	Beeldende werkvorm 'Rugzak'	Henk	<i>M.i. is vaak juist de benadering: kids hebben een rugzakje, hebben problemen.</i>
29	Gesprekswerkvorm 'Lastige dingen lijst'	Merel	<i>Dit heb ik dus voorgesteld in mijn eerdere feedback. Ik zou toch kijken of je het met het visueel maken van deze cijfers kan werken. Op die manier wordt het voor de kinderen nog duidelijker en zichtbaarder.</i>
29	Afscheid	Merel	<i>Een mooie afsluiter kan ook zijn: Iedereen krijgt een vel papier op zijn rug geplakt en we schrijven bij iedereen positieve eigenschappen/gebeurtenissen op die ons aan diegene doet denken/die we gezien hebben tijdens de training. Zo gaat iedereen met een complimentenvel naar huis.</i>
		Henk	<i>Wat als kids erg aan je gaan hangen en geen afscheid willen nemen?</i>

Opmerkingen bijgevoegd in de schriftelijke presentatie van de verantwoording

Pag.	Onderdeel	Door	Opmerking
6	1.1 Kinderen in armoede - onderzoek kinderombudsman	Henk	<i>Dit zag ik niet terug in draaiboek, dat had ik nl eerst gelezen..</i>
6	- contact met ouders	Henk	<i>zie ik in training nergens terugkomen.. Realiseer je dat dit misschien ook multi prob gezinnen zijn Oeps, m.i. moet je hier nog even verder over nadenken hoe je dit wilt aanpakken..</i>
6	- zelfbeeld	Henk	<i>Wanneer ben je succesvol? Maw: wat is begin en eind van training? Ik verwacht hier meer van ontwikkeling van het kind.</i>
7	1.3 Indicaties en contra-indicaties	Henk	<i>Hoe includeer je?</i>
7	- tekort financiële middelen	Henk	<i>Richt je je alleen op geld als indicator voor armoede?</i>
7	- verstandelijke beperking	Henk	<i>Hoe ga je dit na? Wie bepaalt? Hoe sluit je uit?</i>
8	2.1 Werkwijze - "lotgenootjes"	Henk	<i>Ik zou dit stigmatiserende woord eruit halen!</i>
8	- huiswerk-opdrachten	Henk	<i>Weinig in draaiboek gezien, dat ze ook echt thuis aan de slag moeten.</i>
9	2.3 Beeldende therapie	Jolanda	<i>Je schrijft in hoofdstuk 2 over de beeldende therapie. Ik lees dat wat 'negatief', in die zin dat er weinig en kwalitatief matig onderzoek is gedaan. Drama therapie en muziektherapie worden nog aangehaald als met goede resultaten. Dat mis ik dan een beetje van beeldende therapie (is misschien wel de realiteit, maar voor een goede 'verkoop' van je module zou ik hier een wat positievere draai aangeven). Bijvoorbeeld juist meer richten op dat ct voor allerlei problemen en stoornissen kan worden ingezet en het inzichtelijk kan maken voor de doelgroep om gelijk eea daadwerkelijk voor zich te zien (of iets dergelijks...). Bij de doeleinde benoem je dat mooi!</i>

			<i>Mooie beschrijving van de doelstelling in dat hoofdstuk.</i>
10	2.4 Zelfbeeld - plus-doos	Henk	<i>Vind ik een erg leuke opzet! Kun je m.i. wel meer van maken: bv. mooi papier en behangersplaksel. Naam op doos?</i>
10	2.5 Groepsaanbod - “Het lotgenotencontact (...)”	Henk	<i>Hoe weet je dit?</i>
11	Hoofdstuk 3 Doelstelling	Henk	<i>Moet dit niet veel eerder??</i>
11	- “ligt de nadruk eerder op acceptatie dan op verandering”	Henk	<i>Van wat door wie?</i>
11	3.2 Doelstelling. “Echter, wij laten ons hoofd hier niet bij hangen”	Anke	<i>Deze laatste zin vind ik niet relevant of zou ik anders formuleren</i>
		Henk	<i>Spookzin: wat bedoel je?</i>
14	5.1 Begeleiders	Anke	<i>Belangrijke beginhouding! Goed beschreven!</i>
		Jolanda	<i>In hoofdstuk 5 wellicht nog iets (meer) benoemen de houding die wordt gevraagd van de hulpverleners naar de ouders toe, ook in de kennismaking aan het begin van de training. (niet alleen bij het werven van de kids).</i>
		Henk	<i>Heb je hier geen formelere competentieomschrijving voor?</i>
14	- “Bij voorkeur een GZ-psycholoog (...)”	Henk	<i>Waarom?</i>
14	- “De kinderen kennen elkaar voorafgaand aan de training nog niet (...)”	Henk	<i>Is dat zo? Vriendjes? Hier geldt weer: hoe includeer je?</i>
14	5.2 Specifiek voor kinderen in armoede	Anke	<i>Mooi! Geeft precies de kern weer van goed begeleiden in deze situatie.</i>
		Henk	<i>Zie ik niet goed terug in je draaiboek</i>
15	6.1 Ruimte	Anke	<i>Bedenk dat een school niet voor alle kinderen een fijne bekende locatie is. Als je gepest wordt op school, voel je je ook vaak niet prettig in het gebouw.</i>
		Henk	<i>Werk je samen met deze instellingen?</i>
15	6.2 Materiaal	Henk	<i>Ik zou meer doen met foto's etc.</i>

Geraadpleegde literatuur

Abspoel, M., Havinga, P., Jonge de, M. (2011) *Evaluatie van PIEP zei de muis, onderzoek naar effectiviteit en uitvoering*. Utrecht: Trimbos

Arme kant van Nederland/Eva. *Wat is armoede*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van <http://www.armekant-eva.nl/jongeren/watis-03.html>

Arme kant van Nederland/Eva. *Gevolgen van armoede*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van <http://www.armekant-eva.nl/jongeren/gevolgen.html>

Beelen, F. en Oelers, M. (2000) *Interactief, creatieve therapie met groepen*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum

Brink van den, G. (et al) (2002). *Jongeren en grotestadsproblematiek*. Apeldoorn: Garant

Budde, E. (2000). *Wat woorden niet kunnen zeggen, creatieve middelen in begeleiding en hulpverlening*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum

Centraal bureau voor de statistiek. *Meer kinderen groeien op met kans op armoede*. Geraadpleegd op 11 december 2013, van <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/inkomen-bestedingen/publicaties/artikelen/archief/2013/2013-3805-wm.htm>

Centraal bureau voor de statistiek. (2013). *Persbericht: Armoedesignalement 2013*. Geraadpleegd op 11 december 2013, van <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/327054EB-5A45-43FF-90B5-CC9AECABE39B/0/persberichtarmoedesignalement2013CBSSCP.pdf>

Driessens, K. (2003) *Armoede en hulpverlening: omgaan met isolement en afhankelijkheid*. Gent: Academia Press

Driessens, K., Vansevant, K. & Regenmortel van, T. (2010) *Bind-kracht in armoede*. Tiel: Lannoo

GGD IJsselland. *Armoede en gezondheid van kinderen*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van <http://www.ggdijsselland.nl/Projecten-GGD/Armoede-en-Gezondheid-van-kinderen>

Grabau, E., Visser, H. (2007) *Creatieve therapie: Spelen met mogelijkheden*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum

Guiaux, M. (2011) *Voorbestemd tot achterstand? : armoede en sociale uitsluiting in de kindertijd en 25 jaar later*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Incontxt (2013). *Incontxt: Dossiers. Armoede in Nederland*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van http://www.incontxt.nl/dossiers/armoede_in_nederland

Kinderombudsman, de (2013). *Kinderen in armoede in Nederland*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut

Nationaal Kompas Volksgezondheid. *Wat is sociaal-economische status?* Geraadpleegd op 11 december 2013, van <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/segv/wat-is-sociaaleconomische-status/>

Nederlands Jeugdinstituut. *Armoede in gezinnen – gezinsleven – opgroeien*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van <http://www.nji.nl/Armoede-in-gezinnen-Gezinsleven-Opgroeien>

Nederlands Jeugdinstituut. *Invloed op ontwikkeling kind*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van <http://www.nji.nl/Invloed-op-ontwikkeling-kind>

Nederland Jeugd Instituut. *Wat werkt Creatieve Therapie*. Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van http://www.nji.nl/nl/Watwerkt_Creatievetherapie.pdf

Neef de, M. (2010) *Negatief Zelfbeeld*. Amsterdam: Boom

Opmeer, K. (2008). *Erwtensoep in augustus, kinderen en armoede*. Amsterdam: SWP

Projectgroep Armoede en Gezondheid van kinderen (2009). *Plan van aanpak Armoede en Gezondheid van kinderen*. Zwolle: projectgroep Armoede en Gezondheid van kinderen.

Roest, A., Lokhorst, A., Vrooman, C. (2010). *Sociale uitsluiting bij kinderen: omvang en achtergronden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Snel, E., Hoek van der, T., Chessa, T. (2001). *Kinderen in armoede, opgroeien in de marge van Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Sociaal cultureel plan bureau (2011). *Armoede signalement 2011*. Den Haag: Centraal bureau voor de statistiek/sociaal cultureel plan bureau.

Struyven, K. (2003). *Groot worden, de ontwikkeling van baby tot adolescent*. Tiel: Lannoo

Trimbos Instituut. *Depressie – Addendum Jeugd bij de MDR Depressie*. Geraadpleegd op 9 oktober 2013, van http://www.ggzrichtlijnen.nl/index.php?pagina=/richtlijn/item/pagina.php&richtlijn_id=85

Zeijden – Jansen van der, E. (2012). *Voedingsarmoede onder Nederlandse kinderen*. In opdracht van: Voedselbanken Nederland.

Zembla. Incontxt: Zembla. *‘Mama zijn wij arm?’* Geraadpleegd op 4 oktober 2013, van <http://zembla.incontxt.nl/seizoenen/2009/afleveringen/18-01-2009>